

(1) ספר שמות פרק לד

(א) וַיֹּאמֶר יְקֹנֶק אֶל־מֹשֶׁה פֶּסֶל־לְךָ שְׁנֵי־לַחַת אֲבָנִים כְּרֹאשֵׁינִים וְכָתַבְתִּי עַל־הַלַּחַת אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלַּחַת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ:

(2) אלשיך על שמות פרק לד פסוק א

וביאור הכתוב שאמר לו הקב"ה פסל לך, כלומר להנאתך ולמעלת גדולתך. ומה היא ההנאה זו שוכתבתי על הלוחות הנעשות על ידך עם היותך בעל חומר, ואין לך שלמות ואושר גדול מזה לייחד הקב"ה פעולה נעשית על ידו ממש כביכול בדבר שהוא מעשה ידי אדם:

(3) ובא להגזים ולפרש מה הוא גודל היתרון הזה. והוא כי וכתבתי כו', כלומר מה שאכתוב אינו מה שהוא עתה בשברי לוחות, אף שהיו שם כל האותיות חקוקות ורשומות, אלא מה שהיו מתחלה בראשונות אשר שברת, ולא במה שאחר השיבור. והוא כי בראשונות היתה רוחניות גדולה באותיותיהן ואותו הרוחניות הוא מה שפרח ונסתלק, כמו שאמרו ז"ל (שמות רבה מו א) שראה אותיות פורחות באויר. ואמר כי אשר היו מאז ברוחניותן כך אכתבם, באופן שלא חסרו מהראשונות רק מה שאין גם הלוחות מעשה אלהים:

(4) אבן עזרא על שמות פרק לד פסוק א

ויאמר - פסל לך. כמו לך לך. ואתה קח לך וטעם כראשונים. כמדתם. אמר הגאון כי השניים נכבדים מהראשונים כי השניים נתנו ביום קדש וביום הכפורים ולא כן הראשונים. כי הם ירדו ביום י"ז בתמוז וביום חול. ויש עם השניים זכר שלש בריתות ובשניי' כתוב ולמען ייטב לך. והראשונים נשתברו ואלה כדברי חלום לא מעלין ולא מורידין. כי מכתב אלהים היו שניהם ועוד כי הראשונים הם מעשה אלהים. והשניים מעשה משה:

(5) העמק דבר על שמות פרק לד פסוק א

וכתבתי על הלחת את הדברים. כבר נדרש ע"ז דברים הדברים את הדברים. אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש. ביאר הענין. יש להקדים מש"כ הראב"ע בשם גאון ז"ל דלוחות שניות מכובדים מן הראשונים. והראב"ע כתב ע"ז ואלה כדברי חלום לא מעלין ולא מורידן. אבל דברי גאון לאו דברי ריק הן ובחזית איתא שמאלו תחת לראשי אלו לוחות הראשונים וימינו תחבקני לוחות השניים. והכי איתא ג"כ בש"ר פמ"ז הה"ד טוב לי כי עניתי למן אלמד חקיך לטובתו של משה נתענה ק"ך יום כו' אמר הקב"ה נצטערת חיך שאין אתה מפסיד. בלוחות הראשונות לא היה אלא עשרת הדברות ועכשיו שנצטערת אני נותן לך מדרש הלכות ואגדות כו' ועי' מש"כ ס' דברים י' א'.

(6) והכוונה בכ"ז דבלוחות הראשונות לא ניתן כח החידוש אלא מה שקיבל משה דיוקי המקראות והלכות היוצא מזה אבל לא לחדש דבר הלכה ע"י י"ג מדות וכדומה היות התלמוד. ולא ה' תורה שבע"פ אלא דברים המקובלים מפי משה ומה שלא היה מקובל היו מדמים מילתא למילתא. אבל בלוחות השניות ניתן כח לכל תלמיד ותיק לחדש הלכה ע"פ המדות והתלמוד אלא שמתחלה לא עסקו בזה אלא משה וזרעו. ובערבות מואב הוכיח משה לישראל שיקבלו זה הדרך כמו שיבואר ריש ס' דברים. וכ"ז היה העגל סיבה לזה שנגזר וביום פקדי ופקדתי וגו' ומש"ה הגיע בגזרת מרגלים גלות ופזור בארצות. והיא סיבה מכרחת לפלפולה ש"ת מצד שני טעמים היינו מצד שמירת האומה ומצד שמירת ההוראה בישראל כמו שביארנו לעיל ס"פ בא ובריש ס' דברים.

(7) ומזה הטעם עצמו צוה הקב"ה שיהיה הלוחות השניים בפיסול ידי משה לא משום שלא זכו למעשה אלהים אלא להורות דהלכה המתחדשת בכח לוחות הללו היא השתתפות עמל האדם בסיעתא דשמיא כמו עצם הלוחות שהיה מעשה משה וכתיבת הקב"ה. וע"ע להלן מקרא כ"ז שגם בכתיבה ה' השתתפות משה. והיינו מה שאמרו חז"ל דאפי' מה שתלמדי ותיק עתיד לחדש ה' בלוחות. והכוונה שבכח לוחות השניות היה נכלל הכל. . . וכ"ז דברי גאון. דבזה הפרט ה' לוחות שניות מכובדים מן הראשונות. דאע"ג שקדושת הראשונים היתה נעלה מהם וממילא אלו לא נשברו היו נוח להגיע להוראה ע"י סברא ודמוי מילתא למילתא יותר מכאשר נשברו. אבל כאשר נתקלקלנו והננו נצרכים להיות יגעים ולשגן חרבה ש"ת לזה מסוגל יותר לוחות אחרונות

8) וכדומה לזה היו אח"כ שני התלמודים. דהירושלמי קדושתו רבה מהבבלי באשר נעשה ע"י אמוראי קמאי . . . וגם כי קדושת א"י ה' מועיל מ"מ הרי ידענו דכה תלמוד בבלי מכובד מהירו'. ואע"ג שנקרא בסנהדרין דכ"ז במחשכים הושיבני זה תלמוד בבלי מ"מ אינו לגנאי ח"ו אלא כחה הנפלא להאיר הלכה אפי' במחשכים היינו בבבל וחז"ל שאין בה אור אה"ק ולוי כח התלמוד בבלי לא הגענו לאור ההוראה שם. ומעין זה בבחינה עליונה היה הבדל בין לוחות ראשונות לאחרונות.

9) מלבי"ם שמות פרק לד

פסל לך. הלוחות הראשונים היו מעשה ידי יוצר, ואחז"ל שאלמלא נשתברו היו למדין ולא שכחין שהרמז שרמזו הלוחות על מכתב אלהים החרות על לוח לבם ועל כלי המחשבה והעיון היה חרות בענין אלהי כי הם נעשו כמלאכי מרום, והרוחניות גבר על החומריות ולוחות הלב היו לוחות אבן שאין כתבם נמחה וכמ"ש לעתיד לבא נתתי את תורתך בקרבם ועל לבם אכתבנה (ירמיה לא), ע"כ גם האבן שעליו נחרתו הדברות היו מעשה אלהים, אולם אחר חטא העגל שבו לענין החומריי והיו גם הלוחות מעשה ידי בור"ד לבד המכתב היה אלהי,

10) ובכ"ז צוה שמשא יפסלם באשר הוא איש האלהים, ועל כן אמר פסל לך משלך ולא משל צבור כמ"ש ביומא (דף ג) שבזה יזמינם אל הקדושה ובגוף הקדושה לכ"ע הזמנה מלתא היא,

11) אבן עזרא פירוש הקצר על שמות פרק לד פסוק א

פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים - במין ובמדה. ויאמר הגאון, כי השניים נכבדים מהראשונים בשבעה דרכים:

האחד, שתקן להם ארון ששם שם הלוחות;
והשני, כי בשניים כתוב ולמען ייטב לך (דברים ה, טז), שהוא טוב העולם הבא;
והשלישי, כי יש עליהם שלש בריתות. והם: הנה אנכי כורת ברית (י), כרתי אתך ברית (כז), ויכתוב על הלוחות את דברי הברית (כח);
והרביעי, כי במ חלק מהשמים והארץ כגוף בן אדם, כמו העדותי בכם היום (דברים ל, יט);
והחמישי, שהראשונים הורידם ביום חול;
והשישי, כי בעבורם קרן עור פני;
והשביעי, שקבלום ישראל, כי התאבלו על הראשונות.

12) ואין צורך להשיב על דברי זה הגאון, כי ראיתם הם כדברי חלום לא מעלים ולא מורידים, רק יצא עתק מפיו. והאומר כן חייב שילקה, כי ידוע כי מכתב האחרונים כמכתב הראשונים מכתב אלהים הוא. והנה הם במכתב שוים מהראשונים. ועל דעתי בראם השם, והשניים פסלם משה מאבן נבראת, והנה מעשה משה נכבד ממעשה אלהים. ולפי דעתי, שכראשונים נכתבו עשרת הדברים כאשר הם כתובים בפרשת וישמע, ובשניים כאשר הם כתובים בפרשת ואתחנן. ושם אפרש: